

СІМ'Я ЯК СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ

У статті доведено, що сім'я тісно пов'язана з усіма підструктурами соціального організму суспільства та здійснює неабиякий соціально-педагогічний вплив на формування особистості.

The article proves that the family is closely connected with all social organism substructures and produces a considerable social and pedagogical influence on personality formation.

Сучасний стан розвитку суспільства, вплив урбанізації і науково-технічного прогресу призвели до значного звуження ролі сімейної педагогіки у вихованні дітей, а також загострення багатьох проблем у сфері сімейного виховання, серед яких основними є: поглиблення дезорганізації сімейного життя, посилення конфліктності у відносинах між членами сім'ї, зниження виховного потенціалу сім'ї тощо. Низка вищезазначених проблем потребує своєчасного їх розв'язання.

Суспільно-політичні умови, в яких функціонує сучасна сім'я, характеризуються зміною соціально-економічних відносин у суспільстві, загостренням цілого комплексу протиріч у сфері життєдіяльності сім'ї. Відомо, що саме сім'я найбільш повно відтворює економічні, політичні, духовні відносини сучасного суспільства. Вона чутливо реагує на всі структурні й функціональні зміни, що відбуваються в ньому, і певним чином сама впливає на суспільство.

У новій Конституції – Основному Законі України – підкреслюється те, що держава зацікавлена у міцній, духовно та морально здоровій сім'ї. Так, у статті 51 йдеться про те, що “шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен з подружжя має рівні права та обов'язки у шлюбі та сім'ї. Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою”. У статті 48 сказано, що “кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло”. Нова Конституція певним чином розширює права сім'ї та обов'язки батьків і дітей, її основоположні ідеї відтворюють менталітет сучасної української сім'ї.

Життя сім'ї залежить від того суспільства, частиною якого вона є, вона відтворює його минуле та теперішнє. Історична конкретність сім'ї полягає у тому, що вона змінюється з часом, пристосовується до суспільних відносин, які постійно змінюються, концентрує у собі й відтворює важливі досягнення цивілізації. Сім'я тісно пов'язана з усіма підструктурами соціального організму суспільства.

Сьогодні, коли відбувається перехід від одних суспільно-економічних відносин до якісно нових, сім'я опинилася у складній ситуації, що характеризується змінами у сфері трудової діяльності сім'ї (зростає кількість безробітних серед дорослого населення країни; збільшується кількість жінок, що не працюють, а займаються лише домашнім господарством і вихованням дітей; більш як дві треті батьків і матерів з числа працюючих зайняті у недержавній сфері тощо); загостренням проблем пристосування сім'ї до нового соціального фону; повільними темпами адаптації багатьох сімей до нових умов життєдіяльності. Модернізація суспільних відносин вплинула на функції сім'ї, її розміри, склад, структуру, демографічну поведінку, ускладнила, в багатьох випадках, виховну ситуацію у самій сім'ї. Перехід до риночних відносин викликав різку диференціацію сімей, поглибив дезорганізацію сімейного життя, посилив конфліктність у відношеннях між членами сімей і особливо там, де не було сформовано необхідних для самозахисту механізмів.

Усі ці болючі проблеми трансформації сучасної сім'ї неможливо вирішувати без цілеспрямованої державної сімейної політики. У тлумачних словниках слово “сім'я” розшифровується формально як об'єднання осіб, що пов'язані кровно-родинними або

шлюбними відносинами. Змістовної характеристики сім'ї, відповіді на питання, для чого вона існує, ці джерела не дають.

А.Г. Харчев виділяє такі найважливіші риси соціально-правової характеристики сім'ї як спільність побуту і взаємна відповідальність її членів. Він бачить у сім'ї:

- систему взаємовідносин малих соціальних груп (чоловіка та жінки, батьків та дітей тощо);
- взаємну моральну відповідальність та спільність побуту;
- сукупність зусиль з реалізації соціальних потреб членів сім'ї;
- реалізацію потреб суспільства у фізичному та духовному відтворенні себе у нових поколіннях [2].

Визначення сім'ї як соціального явища в єдності його сутності та специфіки потребує, по-перше, визнання зв'язку сім'ї зі шлюбом (і відповідно розмежування сімейних та просто родинних груп), по-друге, наявність усіх форм інституалізації шлюбу (у тому числі визнання його відповідності діючим у суспільстві юридичним нормам в акті реєстрації шлюбу). Соціальним інститутом не можна вважати будь-яку групу людей, що проживають разом та ведуть спільне домашнє господарство, хоча статистичне визначення сім'ї не робить різниці між інститутованими сім'ями та родинними групами у найширшому розумінні цього поняття. Між тим, тільки інститутована сім'я має увесь комплекс соціальних функцій та ролей, заради яких суспільство створює, підтримує та зберігає цей інститут.

Сім'я як суспільне явище повністю підпорядковується законам суспільного життя. Соціальна необхідність у сім'ї дійсно є, бо якщо зникне вона, то й саме існування людства опиниться під загрозою. Сім'я – основа держави. Здорова, міцна, щаслива сім'я – здорові громадяни. Люди, які живуть подружнім життям, хворіють значно менше, живуть довше. Сім'я – необхідна умова щасливого життя людини. Крім того, сім'я – середовище виховання та соціалізації дітей. Відсутність його формує у дитини цілий ряд негативних якостей, обумовлених тією чи іншою характеристичною особливістю комплексу неповної сім'ї або її відсутністю.

Сімейне виховання має свої унікальні особливості, які ефективно впливають на становлення майбутньої людини і громадянина. Погане сімейне виховання майже завжди призводить до непоправних втрат у формуванні потрібних людських рис дитини. У таких випадках ніяке, навіть добре організоване, суспільне виховання практично не може відновити ці втрати. Можливості сімейного виховання певною мірою унікальні й незмінні. Проблеми сімейного виховання відтворюють своєрідність теперішнього етапу розвитку нашого суспільства. Які ж проблеми сімейного виховання характерні для нашого сьогодення? Їх чимало, але найголовнішими на думку Т. Алексеєнко є:

- практична відсутність єдиної теорії сімейного виховання, яка б дозволила мати чітку стратегію вирішення педагогічних проблем;
- значна плутанина з цінностями у сучасних батьків;
- суттєве обмеження можливостей соціального оточення дитини;
- низький рівень морально-психологічних відносин у сім'ї;
- невизнання батьками соціальної рівності між дорослими, дітьми та ін. [8].

Соціальна необхідність сім'ї обумовлена потребами суспільства у фізичному та духовному відтворенні населення і трудових ресурсів. Цінність сім'ї взагалі визначається тим, як вона виконує головну свою функцію – виховання дітей, у якій поєднуються особисті потреби людей, які створили її, у коханні, материнстві та потреби суспільства у самовідтворенні як біологічному, так і соціальному. Сім'я – це необхідна та незмінна ланка, без якої суспільство не може обійтися, коли передає підрастаючому поколінню систему соціальних правил поведінки (трудової, дозвіллевої, сімейно-побутової тощо) [1: 12].

Функції сім'ї відтворюють її можливості в якості мети (створення оптимальних умов соціалізації дітей) і як засобу задоволення суспільних, групових та індивідуальних потреб. Через свої функції сім'я пов'язана, з одного боку, з суспільством, з другого – з особистістю. Функції сім'ї мають соціальний характер і можуть бути розглянуті як види діяльності сім'ї,

що забезпечують найважливіші потреби суспільства, особисті, потреби кожного з членів сім'ї, загальносімейні (групові) потреби.

В.А. Семченко та В.С. Заслуженюк наводять такий перелік функцій сім'ї:

- 1) функція збереження соціального або професійного статусу сім'ї (домінуюча система цінностей сім'ї орієнтує дитину на вибір майбутнього фаху, на передачу та збереження секретів професійної майстерності);
- 2) функція репродуктивна або відтворення населення;
- 3) виховна функція;
- 4) господарсько-побутова функція;
- 5) економічна;
- 6) функція організації дозвілля;
- 7) духовне спілкування між подружжям;
- 8) стосунки з друзями та родичами;
- 9) розподіл лідерства в сім'ї;
- 10) здійснення первинного соціального контролю, тобто нормативного регулювання поведінки її членів;
- 11) психологічна функція;
- 12) збереження або підвищення матеріального стану чи соціального статусу;
- 13) сексуальні стосунки.

Найтісніше з духовною функцією сім'ї пов'язана її виховна функція. Сучасна сім'я все більше стає головною ланкою у вихованні дитини.

Сім'я – перший колектив. Вона надає дитині уявлення про життєві цілі, про те, що необхідно знати і як себе поводити. У сім'ї дитина отримує перші навички застосування цих уявлень у взаємовідносинах з іншими людьми, співвідношення свого “Я” з “Я” інших людей; засвоює норми, які регулюють поведінку у різних ситуаціях повсякденного спілкування. Сімейна атмосфера впливає на формування у дітей звички поведінки та критеріїв оцінки добра та зла, дозволеного та забороненого, справедливого та несправедливого. Сім'я вводить дітей у світ знань та праці, суспільних прав та обов'язків. Становлення особистості починається у сім'ї. Відношення батьків до суспільства, до дітей, один до одного, до родичів, сусідів сприймається дітьми як зразок, модель їх власного відношення. У сім'ї формуються основи характеру дитини, її відношення до оточуючого світу, до моральних, ідейних та культурних цінностей.

Тривале перебування сім'ї в умовах тоталітарного режиму, в якому ідеологічним доктринам було підпорядковано все, негативно позначилося і на виховній функції сім'ї.

Соціальна педагогіка розглядає сім'ю як соціальну групу, що складається з поєднаних шлюбом чоловіка і жінки, їх дітей, інших осіб, пов'язаних з подружжям родинними зв'язками [3: 223]. Суб'єкт-об'єктний підхід при вивченні питань сімейної педагогіки спирається на такі положення:

1. Сім'я є суб'єктом виховного впливу, бо саме вона має стати головною ланкою у вихованні дитини, забезпеченні достатніх матеріальних та педагогічних умов для її фізичного, морального та духовного розвитку. Сім'я веде активну роботу з виховання дітей як своїх об'єктів. Важливим аспектом цього положення є знання дорослими членами сім'ї особистісних якостей дитини: фізичного і психічного здоров'я, стійкості нервової системи, реакцій на ті чи інші види подразнень, витривалості, готовності до співпраці й взаємодії, інтересів й можливостей. Для успішного здійснення виховання дитини слід зосереджувати увагу на достовірності, об'єктивності й повноті інформації, яка виступає основою виховного процесу [4]. Саме в системі сімейного виховання актуалізується диференціація та індивідуалізація виховання, в результаті чого досягається мета – перетворення об'єкта в суб'єкт виховного процесу.

2. Сім'я є об'єктом багатьох впливів і, зокрема, виховного впливу соціального педагога. Різні соціальні інститути, навчально-виховні установи розглядають сім'ю як відкриту систему для координації своїх виховних зусиль. Скоординувати усі ці зусилля

означає послабити протиріччя і створити однорідне виховне та розвиваюче середовище [5: 237]. Доцільно нагадати, що саме турбота й вболівання держави за долю міцної, працьовитої, духовно багатої, громадянської свідомої і зрілої української сім'ї, виховання у ній дітей спонукали прийняття низки документів, а саме:

- законодавства України про сім'ю і шлюб;
- національних програм “Планування сім'ї” та “Діти України” тощо.

Крім того, розроблено концепцію “Сім'я і родинне виховання”, авторами якої стали наукові співробітники лабораторії сімейного виховання інституту змісту і методів навчання. Згадана концепція концентрує у собі, відтворює проблеми поглиблення соціалізації сім'ї у теперішніх умовах.

Сім'я є тим “матеріалом” для соціального педагога, який не тільки детально досліджується, аналізується, вивчається, а й є об'єктом прикладання його зусиль, базою експериментальної роботи. Наведемо декілька найбільш гострих проблем, які, на нашу думку, безпосередньо стосуються компетенцій соціального педагога.

Проблема одностатевості у сім'ї не є лише виховною проблемою. Саме в ній сплітаються проблеми економічного, соціального, морального порядку. Крім того, це також проблема конкретної людини. Орієнтація на родину з однією дитиною та малою кількістю дітей неухильно зростає. Як відомо, виховання єдиної дитини пов'язане з труднощами (найсерйозніше формування альтруїзму, вміння рахуватися з оточенням, поважати чужі почуття, потреби [6]).

Зараз елементарне просте відтворення населення України перебуває під загрозою – адже на зміну двом батькам не приходять навіть дві дитини, з кожним роком людей похилого віку у нас стає все більше, а дітей все менше.

Сьогодні перед соціальними педагогами постає надзвичайної ваги завдання: формування у членів суспільства своєрідної дітоцентричності, тобто активно-позитивного ставлення до дітей, до неблагополучної сім'ї. Педагогіка дітоцентричності є найменш розробленою галуззю. Зрозуміло, що основним місцем її здійснення є родина, однак діапазон застосування значно ширший.

Зазначимо, що проблема одностатевості у сім'ї знаходиться у тісному зв'язку з проблемою статевого виховання юнацтва. Узагальнюючи наукові дослідження з цієї проблеми, І.Шалімова виділяє такі принципи статевого виховання:

- принцип адресності, що характеризує рівень соціального, культурного, фізичного та психічного розвитку аудиторії;
- принцип правдивості, який виключає неправду з засобів виховання;
- принцип комплексності, що розглядає статево виховання як елемент системи морально-етичного виховання;
- принцип системності та послідовності, який передбачає безперервність проведення статевого виховання, починаючи з раннього дитинства;
- принцип доступності, що орієнтований на врахування реальних можливостей розуміння та осмислення матеріалу, що подається;
- принцип передбачення, який вимагає не чекати проблемних ситуацій, а в усіх зручних випадках формувати у молоді необхідні установи і знання [9: 73].

Проблему молоді сім'ї В.Г. Постовий визначає як “фазу або період у житті людини, яка характеризується відчутною зміною умов духовного спілкування щонайменше двох людей, незалежно від їх віку, поєднанням їх економічної взаємодії, що позначається на створенні матеріальної бази сім'ї, активному дітонародженні та освоєнні виховної функції” [7: 15].

Формування молоді сім'ї пов'язане з багатьма труднощами (матеріальними, житлово-побутовими, психологічними тощо). Починаючи з другої половини 1992 року понад 90 % молодих сімей мають прожитковий рівень, нижчий за мінімальний споживчий бюджет. Тому необхідна комплексна система заходів з надання допомоги молодій сім'ї. Одним із напрямів роботи соціального педагога у розв'язанні зазначеної проблеми є надання

психолого-педагогічної допомоги сім'ї. При цьому слід мати на увазі, що створення міцних відношень, що ґрунтуються на довірі, повинно виховуватись не на початку сімейного життя, а ще у батьківській сім'ї. Мова йде про виховання культури дошлюбних та подружніх взаємовідносин паралельно з вихованням старшого покоління – батьків молодих людей.

На порядку денному сьогодні стоять проблеми, пов'язані з впливом на дошлюбну поведінку молодих людей з метою корекції їх стосунків, створення щасливої сім'ї:

- підвищення відповідальності молодих людей перед шлюбним та сімейним життям;
- збільшення соціальної престижності батьківства та материнства;
- підвищення психологічної готовності юнаків та дівчат до шлюбу;
- подолання протиріч взаємної адаптації у молодій сім'ї тощо.

Статистика свідчить, що майже п'ятдесят відсотків молодих сімей, які одружилися за останні 5 років, розпалися. Аналіз причин цього явища досить складний, але одним з аспектів є сімейні конфлікти.

Проблема багатодітної сім'ї заснована на традиціях певної етнічної спільності, установах соціального середовища, в якому відбувається формування особистості, її ціннісні орієнтації. У наш час, незважаючи на тенденцію зниження числа народжених, у деяких сім'ях виховують троє та більше дітей. Проблем, на які натрапляється багатодітна сім'я, дуже багато. У компетенцію соціального педагога входить прогнозування потреби в соціальній допомозі цим сім'ям; сприяння у формуванні позитивного сімейного середовища та підтримці багатодітних сімей з неблагополучними соціальними умовами.

Проблему неповної сім'ї доречно розглядати як один з аспектів проблеми педагогічно слабкої сім'ї. Життя переконує, що повноцінна виховна функція сім'ї забезпечується тільки спільною діяльністю як чоловіка, так і жінки.

Під неповною сім'єю ми розуміємо, сім'ю, до складу якої входить один із батьків та його діти. Неповна сім'я може виникнути внаслідок таких обставин:

- жінка не оформляє юридично шлюб, а проживає одна з дитиною;
- повна сім'я перестає частково або повністю існувати через те, що один із батьків постійно проживає та працює зовсім у іншому районі;
- смерть одного із батьків;
- один з батьків назавжди залишає сім'ю і вимагає розлучення.

Ототожнювати неповну сім'ю та неблагополучну неправильно. Усі труднощі, що виникають у неповних сім'ях у процесі виховання дітей, можна подолати за умов правильної педагогічної позиції дорослих та наявності необхідної соціальної допомоги. Більш того, збереження повної структури у тих сім'ях, де один з батьків став джерелом антисуспільного впливу на дитину, найпагубніше для виховного процесу в сім'ї, ніж розлучення в ім'я відновлення нормального виховного середовища.

Атмосфера в неповній сім'ї та навколо неї істотно впливає на формування особистості дитини. Напружена атмосфера всередині та навколо сім'ї в зв'язку із загостренням відношень між батьками, скандалами, взаємними обвинуваченнями, а також у зв'язку з проявом безтактної допитливості з боку оточуючих, їх безпосередніми репліками сприяють дезорганізації, соціальній деформації дитини, послабляють авторитет батьків, формують у неї непричетність, відчуття неповноцінності, озлобленості, заздрість до інших тощо.

Неправильно було б ототожнювати неповну сім'ю та педагогічно слабку. Нагадаємо, що під педагогічно слабкою сім'єю ми розуміємо сім'ю із зниженим рівнем духовних потреб та інтересів, обмеженим колом занять у вільний час і роз'єднаністю дозвілля дітей та дорослих [1].

Виховання дитини в неповній сім'ї – це теж звичайне нормальне виховання. Тільки здійснюється воно в більш складних умовах. А тому розумно поводитись той дорослий вихователь, хто розуміє ситуацію, аналізує її і шукає правильні шляхи подолання перешкод з метою уникнути небезпеки.

Джерелом багатьох труднощів є сам вихователь, а тому він повинен їх ліквідувати. Слід зазначити, що нема і не може бути єдиної виховної методики в роботі з дітьми з неповних сімей. Кожна дитина потребує індивідуального підходу.

Ще одна з гострих проблем яка стосується діяльності соціального педагога – проблема опіки і піклування над дітьми

Опіка та піклування – це правові форми захисту особистісних та майнових прав дітей, які залишилися без батьківського піклування внаслідок смерті батьків, їх захворювання або позбавлення батьківських прав. Опіка встановлюється над неповнолітніми, які не досягли 14 років, а піклування – над неповнолітніми віком від 14 до 18 років. При цьому опікун діє від імені (та в інтересах) опікуваного, здійснює його права та обов'язки. Той, хто здійснює піклування, тільки допомагає підліткові реалізувати його права та обов'язки.

Суспільство надає дітям, що залишилися без батьків, таку заміну для того, щоб їх потреби були максимально задоволені. Значна роль належить сімейній опіці, в першу чергу, – усиновленню.

“Сім'я є і залишається природним середовищем для фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Вона має виступати основним джерелом матеріальної та емоційної підтримки, психологічного захисту, засобом збереження і передачі національно-культурних і загальнолюдських цінностей прийдешнім поколінням. У першу чергу сім'я повинна залучати дітей до освіти, культури і прищеплювати загальнолюдські норми суспільного життя. Основними методами збереження та зміцнення здоров'я в умовах сім'ї має стати профілактика захворювань та дотримання певних гігієнічних правил у повсякденному житті, оптимальна фізична активність, загартування організму, повноцінне харчування, запобігання шкідливим явищам.

Усі державні та суспільні інституції мають підтримувати зусилля батьків або осіб, які їх замінюють, спрямовані на забезпечення відповідних умов для виховання, освіти, розвитку здорової дитини” (Національна програма “Діти України”).

У наведених рядках прослідковується признание державою пріоритетної ролі сім'ї у формуванні особистості дитини. Саме на цих позиціях ґрунтується і сімейна педагогіка як частина соціальної педагогіки. В останні роки різні науки посилили свою увагу до сім'ї як об'єкту дослідження і отримали результати, що дозволяють дати розгорнуту характеристику сучасної сім'ї, тенденцій її розвитку, особливостей сімейного виховання. Соціальна педагогіка, як галузь наукового знання, що інтенсивно розвивається, знаходить специфічні проблеми виховної роботи у сімейному середовищі і досліджує їх. Специфіка обумовлена тим, що соціальна педагогіка орієнтується на сім'ю і дитину одночасно.

Сім'я як спільність людей, які пов'язані узами шлюбу, родства виконує важливі соціальні функції, відіграє особливу роль у житті людини, її захисті, формуванні особистості, задоволенні духовних потреб, забезпеченні соціалізації дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Игошев К.А., Миньковский Г.М. Семья, дети, школа. – М.: Юрид. лит., 1989. – 448 с. (Библиотека для родителей).
2. Харчев А.Г. Брак и семья в СССР. – М. – 1980. – 75 с.
3. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка (Соціальна робота: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 392 с.
4. Сім'я і діти: Програма родинно-національного виховання та навчання – тематичний план педагогічної освіти батьків/ Кол.авт.; За заг. ред. В.Г. Постоного. – К.: ІЗМН, 1997. – 56 с.
5. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студ. пед.вузов: В 2 кн. – М.: Туманит, изд. центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 2: Процесс воспитания. – 256с.
6. Семейное воспитание: Краткий словарь /Сост.: И.В.Гребенников, Л.В. Ковинько. – М.: Политиздат, 1990. – 319 с.
7. Постовий В.П. Сучасна сім'я і її педагогіка. – К.: Освіта, 1994. – 64 с.
8. Алексеенко Т. Ціннісні орієнтації сімейного виховання: концепція реалізації // Рідна школа. – № 10. – 1997. – С. 69-72.

9. Шалімова І. Школа та сім'я в підготовці старшокласниць до сімейного життя // Рідна школа. – № 3-4, березень-квітень. – 1997. – С.71-73.

УДК 37.0:172.3

К.В. Фатєєва

ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СУЧАСНОМУ ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У цій статті, аналізуючи толерантність з точки зору соціальних установок, знань, якісних рис та інструментальних умінь, стверджується, що критеріями толерантності є такі інтегративні характеристики особистості як: терпимість, емпатійність, комунікабельність, емоційна стабільність, соціальна активність, достатній рівень культури, достатній рівень розвитку мислення як усього суспільства, так і кожної окремої особистості.

In this article, analyzing tolerance from the point of view of social installations, knowledge, skills, we can approve, that criteria of tolerance is such integrative characteristics of the person as: tolerance, skill to communicate, emotional stability, social activity, a sufficient level of culture, a sufficient level of development of the whole society's and each separate person's thinking.

Вперше питання про педагогічну толерантність підняв М. Бубер. Він виділив ряд важливих якостей толерантності, показавши зв'язок толерантності з життям людей у малих групах, виявив риси толерантної та інтолерантної особистості [2]. Поступово виникла необхідність створення нового напрямку в педагогічній науці – педагогіки толерантності.

Слід відмітити, що розгляд і конструктивне рішення етноконфесійних проблем у багатонаціональній Україні є одним із актуальних завдань науки і сучасності взагалі. Сучасний історичний етап розвитку, як відзначають дослідники феномену багатокультурності та толерантності (О. Асмолов, Є. Бистрицький, І. Дмитрієв), характеризується зміною домінант: її перенесенням з галузі соціально-класових конфліктів, властивих для попередніх століть, на етноконфесійне протистояння, яке на сьогодні розповсюджується на всі сфери соціально-економічного і суспільно-політичного життя. Тому найважливішим завданням стає формування толерантності у всіх мешканців, а перш за все, у молоді, оскільки саме вона є головною діючою силою найближчого майбутнього.

Вчені А.Г.Асмолов, В.В.Глебкін, Г.У.Солдатова, Л.А.Шайгерова, О.Д.Шарова запропонували ряд методичних розробок, спрямованих на формування установок толерантної свідомості у учнів.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники (Л.В.Бабенко, Г.В.Балла, О.А.Бездверної-Хомерікі, І.Д.Беха, В.О.Білоусової, А.А.Бодальова, Є.В.Бондаревської, В.К.Гавриловця, Т.О.Грабовської, С.У.Гончаренка, І.Я.Жирської, М.Б.Євтуха, К.Л.Лебедевої, Ю.І.Мальованого, Ж.А.Омельченко, О.В.Сухомлинської, М.В.Ткаченко, І.М.Шевчук) розкривають основні положення та значення виховання особистісних цінностей, а також обґрунтовують нові продуктивні підходи та педагогічні технології здійснення гуманістичного, толерантного виховання в сучасній соціально-педагогічній ситуації.

У сучасній педагогіці і психології розроблені концептуальні й методичні передумови та окремі аспекти освіти, які лежать у колі особистісно орієнтованого підходу (І.Д. Бех, О.В. Бондаревська, І.А. Зязюн, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, В.Ф. Моргун, К. Роджерс, С.Л. Рубінштейн, В.В. Серіков, І.С. Якіманська), відповідно до якого освітній та виховний процеси спрямовані на розвиток особистості також із боку толерантного світосприйняття.

Але можна зазначити недостатність сконцентрованості уваги вчених саме на вивченні умов розповсюдження та особистісного сприйняття принципів толерантності. Отже, метою дослідження є визначення підстав у сучасному полікультурному суспільстві для впровадження принципів толерантності в полікультурне середовище.